

Міністерство культури України
Республіканський методичний кабінет навчальних
закладів мистецтв і культури

ІНСТРУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНСТРУМЕНТУВАННЯ

ПРОГРАМА
для музичних училищ із спеціальності
№0503
"Духові та ударні інструменти"

Київ -1993

Обсяг: 108 годин
Групові - 38 годин
Індивідуальні - 70 годин

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПІСКА

Предмети "Інструментознавства" та "Інструментування" в музичному училищі із спеціальності "Духові та ударні інструменти" є складовою частиною професійної підготовки студентів. Програми даних предметів передбачають набуття і розвиток елементарного опрацювання та інструментування народної пісні, інших одноголосих мелодій і перекладу фортепіанних творів для оркестру духових інструментів в тому обсязі, який їм буде необхідний для подальшої практичної діяльності в якості артистів оркестру, викладачів, керівників творчих колективів.

В завдання даного предмета входить також розвиток у студентів творчої ініціативи, прагнення до самовдосконалення, формування художнього смаку, почуття міри, стилю, широкого кругозору, загальної культури, тобто всього того, що в кінцевому результаті повинно бути притаманне кваліфікованому музикантові - професіоналу.

В процесі вивчення даного предмету студент повинен:

- знати можливості духових та ударних інструментів, їх діапазони і стрій;

- засвоїти теоретичні основи інструментознавства;

- оволодіти технічними прийомами інструментування;

- оволодіти навичками читання оркестрової партитури.

Програма розрахована на те, що більшість завдань, передбачених відповідними темами із предметів, викладач укладає сам, виходячи з можливостей і здібностей своїх студентів. Всі письмові завдання, що виконуються студентами, повинні обов'язково ними програватись на фортепіано в присутності викладача, що сприяє не тільки розвитку навичок читання партитур, але й закріплює знання в транспонуванні інструментів, привчає мислити об'ємно, оркестрово.

Викладач даного предмета повинен собі ясно уявляти, що кінцевим результатом його діяльності повинен бути не стільки аранжувальник, скільки кваліфікований художник, який вміє мислити самостійно, нестандартно, творчо.

Теми не висвітлені в даних програмах (напр., "Способи поєднання інструментів", "Тембр", "Переклад симфонічної партитури для духового оркестру" і т.д.) можуть бути розкриті в процесі навчання самим викладачем.

Для контрольних уроків з інструментознавства викладач може використовувати складені ним самим завдання - тести, залежно від кількості студентів. В кожному завданні - тесті повинно бути не менше 10-ти і не більше 16-ти питань з визначених тем.

Послідовність запитань, запитання на транспонування, використання невеликих мелодичних уривків повинні бути в кожному завданні - тесті різними. Тести - завдання складаються на розгорнутому аркуші нотного паперу. Кожне з питань пишеться в такий спосіб, щоб студент міг використати для складання відповіді на нього найближчу лівійку нотного аркуша. Відповіді на запитання студент повинен писати тільки олівцем, щоб тести - завдання можна було використати для подальших занять. Для отримання більш повного уявлення про цей вид роботи приблизні зразки тестів - завдань додаються до даної програми. Як орієнтовний матеріал викладач може використовувати рекомендації, які подаються до даної теми програми, не виключаючи при цьому роботу з першоджерелами.

Контроль та облік успішності.

З метою визначення повноти і міцності знань студентів, вміння застосувати отримані знання на практиці проводяться контрольні уроки, кількість яких передбачена навчальним планом. Після закінчення кожного семестру з предметів "Інструментознавство" та "Інструментування"

Укладач - Ш.Г.Чіхрадзе, викладач
Львівського музичного училища
ім. С.П.Людкувича

Рецензенти - А.О.Червоний, старший
викладач Львівського вищого
музичного інституту ім.
М.В.Лисенка, заслужений артист
Росії

- Б.Ф.Процак, викладач
Тернопільського музичного
училища ім. С.А.Крушельницької

Відповідальний за випуск - С.П.Шинкаренко
Редактор - Л.В.Московченко

викладач виставляє підсумкові оцінки успішності студентів на підставі оцінок поточного обліку знань.

На контрольному уроці з "Інструментознавства" в кінці 6-го семестру студент повинен теоретично відповісти на питання з усіх пройдених тем, або дати письмові відповіді на запитання завдання -тесту, складеного викладачем. На контрольному уроці в кінці 9-го семестру з предмету "Інструментування" студент повинен представити партитуру нескладної обробки народної пісні для духового оркестру і партитуру твору класичного репертуару, інструментованого для оркестру духових інструментів з клавірного викладу або перекладеного з партитури для симфонічного оркестру на духовий, відповісти на запитання по цих партитурах, а також на будь-які запитання з вивченого матеріалу.

Приблизний тематичний план.

№/п	Назви тем	К-ть годин	групові	індивідуальні
6 семестр				
Вступ			1	
1. Натуральний звукоряд			7	
2. Інструменти духового оркестру			12	
3. Транспонування			16	
Контрольний урок			2	
Всього: 38 год.				
7, 8, 9-й семестри				
1. Партитура для духового оркестру			5	
2. Фактура гармонійного супроводу			12	
3. Фактура мелодичних голосів			12	
4. Контрапункт в духовому оркестрі			12	
5. Інструментування фортепіанних творів для змішаного духового оркестру			29	
Всього: 70 год.				

Предмет "Інструментознавство"

Зміст предмета.

Вступ.

Завдання предмета.

Роль духових оркестрів в розвитку музичної культури.

Можливості сучасних (професійних) духових оркестрів. Коротка історія розвитку духових оркестрів. Популярність духових оркестрів, їх демократизм.

Склади сучасних духових оркестрів. Інструментальні групи духового оркестру, їх склади, коротка характеристика інструментів та їх роль в оркестрі.

Репертуар духових оркестрів і найбільш зручні для використання тональності.

Тема 1. Натуральний звукоряд.

Поняття натурального звукоряду. Система побудови натурального звукоряду мідних духових інструментів. Вентильна система і утворення хроматичного звукоряду мідних вентильних інструментів. Аплікатура.

Куліса, позиції і хрестоматійний звукоряд тромбона. Квартвентиль.

Тема 2. Інструменти духового оркестру.

Група дерев'яних духових інструментів: мала флейта (пікколо), велика флейта, гобой, англійський ріжок, кларнет, бас-кларнет, фагот. Група саксафоністів: сопрано, альт, тенор, баритон.

Група характерних інструментів: валторна, труба, тромбон.

Група ударних інструментів: литаври, ксилофон, дзвіночки, дзвони, малий барабан, бубон, великий барабан, тарілки, там-там, тамбурич, дрібні ударні інструменти.

Група основних інструментів: корнет, альт, тенор, баритон, бас "Es", бас "B".

Строї інструментів, їх нотація, діапазонизація запису і звучання, оркестровий (робочий) діапазон, технічні і художні можливості, виконувана функція в оркестрі, розподіл на оркестрові партії.

Тема 3. Транспонування.

Поняття про транспонування.

Транспонуючі і нетранспонуючі інструменти духового оркестру.

Сучасні транспонуючі інструменти - результат "природного" добору інструментів залежно від їх художніх і технічних можливостей.

Визначення строю інструментів.

Співвідношення звучання транспонуючих інструментів з розміщенням октав на фортепіано.

Завдання на транспонування в унісон і в октаву для інструментів різних строїв.

Завдання на визначення тональностей для транспонуючих інструментів.

Предмет "Інструментування".

Зміст предмета.

Тема 1. Партитура для духового оркестру.

Партитура - вид запису музичного твору для оркестру.

Загальні правила оформлення партитури.

Побудова партитури: розміщення і з'єднання груп та інструментів, написання партій на нотонці, позначення унісонів (a2) та їх розподілів на двоголосся (divisi).

Загальне поняття про оркестрову фактуру.

Основні види оркестрової фактури та їх елементи: мелодія, підголоски, фігурація, поліфонічний голос, педаль, гармонічні голоси.

Загальний оркестровий діапазон.

Тема 2. Фактура гармонічного супроводу.

Основні види гармонічного супроводу.

Ритмічна фігурація - найрозповсюдженіший вид акордового супроводу в духовому оркестрі.

Побудова акордових сполучень в акомпанементі духового оркестру в межах діатоніки з використанням функцій класичної гармонії: розподіл голосів та їх діапазони, голосоведення, секстакорди, зменшені септакорди, D7 з пропущеною квінтою, обернення D7 і їх розв'язання в тоніку або VI сугнів.

Виконання завдань на послідовність гармонічних функцій і на розв'язання D7 і його обернення в тоніку в різних тональностях.

Особливості викладу партії лівої руки баяна (аккордеона) і її переклад на акомпанемент духового оркестру.

Тема 3. Фактура мелодичних голосів.

Функції голосів в оркестрі.

Способи викладу мелодії.

3-голосний виклад мелодії з голосами, що їх супроводжують і підтримують.

Гармонізація прохідних і допоміжних звуків.

Завдання на виклад 3-(4) голосів в групі корнетів, труб і в дерев'яній групі.

Використання тенора 1 і баритона.

Розміщення акорда в тунті.

Тема 4. Контрапункт в духовому оркестрі.

Поняття контрапункту. Найпростіші прийоми написання контрапункту для тенора 1 і баритона.

Зіткнення неакордних звуків контрапункту з голосами гармонічного супроводу.

Завдання на складання контрапункту.

Тема 5. Інструментування фортепіанних творів

для змішаного духового оркестру.

Загальні спільні властивості фортепіано і духового оркестру а їх відмінності.

Особливості викладу партії фортепіано і її врахування при аранжуванні для оркестру: вибір тональності, вибір інструментів для викладу мелодичних голосів, висотне розміщення мелодії, виявлення додаткових голосів, додаткові гармонії, зміна мелодичного і регістрового розміщення акорду в акомпанементі, виклад басового голосу.

Виконання завдань із теми.

Рекомендації до викладання тем Предмет "Інструментознавство"

До вступу.

Завдання предмета полягає в тому, щоб: а) дати студентам найбільш повну уяву про природу і можливості духового оркестру і б) навчити їх грамотно використовувати ці можливості при інструментуванні.

Далі всю першу половину теми викладачу слід викладати у формі загальної інформації, використовуючи, поряд з учбовими посібниками, свої власні знання і досвід. Крім того деякий матеріал, наприклад, з історії (розвитку) духових інструментів і оркестрів можна знайти таких працях, як: Ю.Усов "Історія отечественного исполнительства на духових инструментах" Глава I. Издательство Музыка, Москва, 1976г. ; Дм. Роголь-Левицкий "Беседы об оркестре". Музгиз, Москва 1961г. ; Б.Анисимов "Практическое пособие по инструментовке для духового оркестра" Глава II. Издание второе. 1979г.

Що стосується другої половини теми, то тут необхідні конкретні дані. Перш за все слід сказати, що сучасні духові оркестри, в залежності від складу інструментів, поділяються на мідні і мідані. В залежності від колективу виконавців - на малі, середні і великі.

Кількість виконавців, наприклад, середнього складу духового оркестру біля 30-32 чоловік. П'ять інструментальних груп при переліченні слід називати строго в партитурному розміщенні і вимагати того ж від студентів, що дасть їм можливість вже з перших занять поступово засвоювати будову партитури:

I група - дерев'яні духові інструменти;

II група - саксафони;

III група - характерні інструменти;

IV група - ударні інструменти;

V група - група основних інструментів.

Перелічувати інструменти в групах також слід в партитурному порядку, після чого коротко охарактеризувати роль кожної групи в оркестрі.

З'ясовуючи можливості сучасного великого духового оркестру, викладач може використати висловлювання з цього приводу Дм. Роголь-Левицького в його книзі "Беседи об оркестре": "Звучить подібний оркестр досить переконливо, блискуче і різноманітно. Він володіє багатими оркестровими засобами... У всякому разі, такий оркестр здатний відтворити вже будь-яку музику... Так чи інакше, його можна слухати, як щось самостійне і в художньому відношенні досконале".

В результаті засвоєної теми студенти повинні дістати уявлення про духовий оркестр, як про творчий колектив, що має свою структуру побудови і складається з взаємозалежних частин, підпорядкованих одній спільній меті.

До теми 1.

Головна мета теми - дати уявлення про будову хроматичного звукоряду мідних дятельних інструментів і тромбона. Студент повинен знайти систему побудови натурального звукоряду з тим, щоб використовувати її можна було будувати хроматичний звукоряд з застосуванням вентиляльної системи, а також натурального звукоряду від будь-якого звуку. Крім того, знання

побудови натурального звукоряду необхідне надалі для правильного розміщення акордів в тутті.

Слід довести до студентів, що в основі позиції тромбона також лежить принцип натурального звукоряду.

..... 3. Відстань між першим басом і наступним за висотою акордовим звуком (тенор II, валторна IV) в акомпанементі не повинна перевищувати октаву.

4. В секстакордах, зменшених акордах, обернених D7 басовий голос не підвищується, якщо це не передбачено автором інструментованого твору.

5. В духовому оркестрі часто використовується неповний D7, в якому підвищення басового голосу передбачене правилами гармонії.

6. Діапазон, в межах якого акомпанемент (не включаючи басів) виконує свої функції - "мі-бемоль" малої октави - "соль" першої октави за звучанням.

При цьому діпазони за написанням:

- в альт від "мі" першої октави до "мі" другої

- в тенора II від "фа" першої октави до "до" другої

- у валторни від "сі-бемоль" малої октави до "ре" другої.

Використання звуків за межами вказаного діпазону у верхньому регістрі надає акомпанементу відтінок напруженості і крикливості, в нижньому - важкуватого, в якого і розпачливого звучання.

Всі ці негативні сторони в звучанні акомпанементу особливо чітко прослідковуються в самодіяльних оркестрах, що виконують без знання; не охайно виконано перекладено.

Оскільки керівникові оркестру доводиться досить часто перекладати на духовий оркестр партію баяна, в даній темі рекомендується ознайомити студента з особливостями викладу і прийнятими скороченнями і позначеннями акордів лівої руки. На "розшифрування" партії лівої руки баяна викладачу необхідно написати декілька завдань і періодично їх використовувати на заняттях.

До теми 3.

Функції голосів в оркестрі:

1. Голоси, що виконують головну мелодію;

2. Голоси, що виконують підпорядковані мелодії;

3. Голоси гармонічного супроводу.

Способи викладу мелодії або фактура мелодичного голосу:

одноголосся (в унісон), в октаву, в дві октави, через октаву, в два, три, чотири голоси.

В багатоголосно викладеній мелодії верхній голос - основний, а нижні, якщо копіюють його ритмічний малюнок - супроводжувальні; побудовані на акордових звуках - підтримуючі.

Допоміжні і прохідні звуки можуть бути гармонізовані в мелодії або загальні для даного такту гармонією, або прохідною - в залежності від конкретної ситуації і реального звучання. Одні з простих прикладів розподілу голосів трьох-голосно викладеної мелодії:

Кларнет I - корнет I

Кларнет II - корнет II

Кларнет III - трубу.

Флейта виконує основну мелодію октавою вище від корнета I. У високому регістрі (вище "мі"- "фа" третьої октави) кларнет I переходить на виконання партії кларнета II, а кларнет II виконує в таких епізодах партії кларнета III в унісон. При поверненні в звичайну тестуру кожний кларнет виконує свою початкову партію. Баритон і тенор можуть складати з корнетом - трубною групою квартет (квінтет), тобто 4 (5) - голосний виклад мелодії або виконувати контрапункт.

Все вище сказане відноситься, перш за все, до виконання виконання оркестром мелодії tutti.

Завдання на фактуру мелодичних голосів викладач або складає сам в межах 8-16 тактів, або використовує популярні теми будь якого репертуару. Для швидкості засвоєння теми на початку її вивчення слід використовувати мелодії без допоміжних і прохідних звуків. У кожному разі бажано, щоб їх було менше. Пізніше завдання необхідно ускладнювати, підключаючи до голосів мелодії, викладеної багатоголоса, причому гармонію і ритм студент повинен підібрати сам.

До теми 4.

Мета занять - дати уявлення про контрапункт і навчити студента складати його самостійно, використовуючи, у всякому випадку на перших порах, нацпростіші способи і прийоми для його викладу в партії тенора I і баритона, для чого чого студент повинен усвідомити найелементарніші правила контрапункту:

1) якщо основна мелодія рухається - контрапункт стоїть і навпаки; 2) в духовому оркестрі для викладу партії контрапункту часто застосовуються найпростіші мелодичні звороти, побудовані на арпеджуванні тріазуків або септакордів;

3) укладання контрапункту базується на гармонії, основній темі, загальному характері даного твору в цілому;

4) штрихи партії контрапункту майже завжди "протилежні" штрихам головної теми (відверте, наприклад, легато у тенора I і баритона, а в головної темі - у корнетів і труб - деташе і т. п.);

5) мелодичні звороти контрапункту з прохідними і допоміжними звуками не повинні заважати голосам гармонічного супроводу.

Для того, щоб уникнути зіткнення неакордових звуків контрапункту з голосами гармонічного супроводу, потрібно або відвести голос супроводу, що заважає, приєднавши його до іншого найближчого гармонічного голосу, або приєднати цей голос до мелодії контрапункту.

Щоб навчити складати контрапункт доцільно використовувати ті ж завдання, які використовувались у попередніх 2-х темах, тобто до триголосно викладеної мелодії в супроводі ритмічного акомпанементу дописати контрапункт для тенора I і баритона.

До теми 5.

Для отримання практичних навиків з інструментування фортепіанних творів, студенту необхідно мати уявлення про особливості викладу фортепіанних творів, а також про відмінності і спільні властивості фортепіано в духового оркестру.

Для досягнення цієї мети при інструментуванні необхідно внести зміни у фортепіанну фактуру, якщо вона не відповідає умовам викладу для оркестру.

Спільні властивості фортепіано і духового оркестру:

-великий діапазон (від початку квантканти до верхньої межі 4-ої октави);

-широкі динамічні можливості;

-розвинуте багатоголосся;

-багаті технічні можливості.

Відмінності між фортепіано і духовим оркестром:

-в оркестрі акорд може бути виконаний у багатьох регістрах, чого не можна зробити на фортепіано;

-на духових інструментах сила будь-якого звуку може вільно збільшуватись, зменшуватись або підтримуватись на одному рівні, чого не можна зробити при грі на фортепіано;

- у фортепіанному записі є ряд умовностей - часто звучить не тільки те, що виражене нотними знаками, але й те, що затримане правою педаллю;

-на фортепіано міра складності виконання не залежить від регістру, чого не можна сказати про духові інструменти;

-на фортепіано можливе безперервне виконання пасажів великої регістрової протяжності. Діапазони окремих духових інструментів набагато

коротші, тому в оркестрі часто доводиться застосовувати передачу відрізків пасажів від одного інструмента до іншого;

-на фортепіано все звучить в межах одного тембру.

I. При виборі тональності звичайно слід обмежуватись мінімальним зрушенням не більш як на тов. Але краще зберегти авторську тональність, якщо це можливо.

II. Для викладу мелодичних голосів звичайно вибираються інструменти або їх поєднання, більше всього здатні відтворити тему. III. Висотне розміщення мелодії частіше всього виражається додаванням до мелодії верхньої або нижньої октави для надання повного колориту і насиченості. Крім цього на фортепіано, іноді, не вдається подвоїти мелодію в інших октавах через технічні складності.

IV. При оркеструванні фортепіанних творів слід виявляти додаткові ("скриті") мелодичні голоси контрапункти, підголоски, які лише частково виявляються в нотному записі для фортепіано.

V. Одна заособливостей фортепіанного викладу - спосіб, при якому в супроводі пропусаються гармонічні звуки, що виконуються мелодією, кача б і в іншій октаві. В оркестрі ж гармонію прийнято викладати повністю.

VI. Змінювати мелодичне і регістрове розміщення акорду необхідно, коли:

1) в клавирі голосу супроводу викладені в лівій руці досить низько до басу. (Діапазон акомпанементу в духовому оркестрі від "мі бемоль" малої октави до "соль" першої);

2) пропущені звуки акорду в клавирі;

3) зміни у висотному рівні середніх голосів викликаються зручностями їх використання тою чи іншою рукою.

Звичайно, слід зберігати регістрове і мелодичне розміщення гармонії, якщо її ротапування в оригіналі відповідає можливостям оркестру. Особливості викладу басового голосу при перекладванні його з фортепіанного викладу на оркестрополягає:

1) додається нижній голос (октавне подвоєння);

2) додається верхня октава (при відриві від середніх голосів);

3) додається октава для плавності голосоведення;

4) реальний виклад уявного басу (бас, що звучить на педалі фортепіано).

Для успішного засвоєння даної теми вимагається практична робота над конкретним завданням, буквально за пунктами теми, особливо з шести останніх. Тому викладач повинен підібрати приклади з рекомендованої в програмі літератури або написати невеликі (2-4 тактові) вправи для набуття студентами практичних навиків перекладу партії фортепіано для духового оркестру.

Список творів, рекомендованих для інструментування

1. Українські народні пісні - за вибором викладача
2. М. Лисенко. Антракт з опери "Наталка - Полтавка"
3. С. Гулак-Артемовський. Уривки з опери "Запорожець за Дунаєм" 1, 2, 3, 5, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 19.
4. М. Лисенко. Опера "Тарас Бульба", дія II, картина 3, 9 (Антракт).
5. М. Лисенко. Елегія. Op. 41, 3.
6. М. Лисенко. Вічний революціонер.
7. М. Лисенко. "І спочинуть невольничі утомлені руки"
8. М. Лисенко. "Напровесні"
9. А. Дворжак. "Слов'янські танці" - за вибором викладача
10. Й. Брамс. "Угорські танці" - за вибором викладача
11. Ф. Шопен. Полонези, прелюдії, вальси, мазурки - за вибором викладача
12. П. Чайковський. П'єса із збірника "Пори року", "Дитячий альбом" - за вибором викладача
13. П. Чайковський. Інтродукція до опери "Пікова дама"
14. П. Чайковський. Вступ до балету "Лебедине озеро"

15. С.Рахманінов.Прелюдії до дієз мінор, соль мінор.
 16. С.Рахманінов.Вступ до опери "Алеко"
 17. Д.Ніппінський.Музика до драми Т.Шевченка "Назар Стодоля"
"Вечорниці": 1, 2, 3, 4, 5
 18. А.Кос-Анатольський.Пісні: "Білі троянди", "Незабутній вальс", "Коли в
п'ятні заснули гори" ("Чому коли заснули сині гори")
 19. П.Майборода."Київський вальс", "Рідна мати моя"
 20. К.Данькевич.Вступ до IV дії опери "Богдан Хмельницький"
 21. М.Леонтович."Іхав козак за Дунай", "Зажурились галичанки", "Гей ви,
стрільці січовії", "Ой з-за гори кам'яної"
 22. В.Косенко. Збірник дитячих п'єс для фортепіано
 23. В.Барвінський.Фортепіанні п'єси.
 24. С.Людневич. Збірник п'єс для ф-но
 25. Е.Гріг. Норвезькі танці.
 26. Е.Гріг. Ліричні п'єси.
 27. Ф.Мендельсон. Пісні без слів.
 28. М.Глінка. Танці з опери "Іван Сусанін"
 29. Ж.Бізе. Уривки з опери "Кармен": Вступ,Хабанера,Антракт до II дії
 30. Ш.Гуно. Танці з опери "Фауст"
 31. Дж.Верді.Вступ до опери "Травіата".
- Список рекомендованої літератури
Рогаль-Левицький Д. Беседи об оркестра. М. Музгиз, 1961
Волковір Є. Практический курс инструментовки для духового оркестра.
М. Музгиз, 1963
Усов Ю. История отечественного исполнительства на духовых инструментах.
Раздел I. М. "Музыка", 1975
Готлиб М. Зудін Н. Учебник по инструментовке для духового оркестра. М.
Музгиз, 1961
Свечков Д. Духовой оркестр. М. "Музыка", 1977
Нежинський О. Детский духовой оркестр.М. "Музыка", 1989
Анісімов Б. Практический учебник по инструментовке для духового
оркестра. Раздел II. Издание 2-е. "Музыка", 1979
Горчаков С., Зудін Н., Макаров Є., Ніколаєв В., Сальніков Г.
Инструментовка для духового оркестра(под общей редакцией Кожевникова
Б.)
М. "Музыка", 1978
Браславський Д., Горков С., Зудін Н., Калінкович Г. Кожевніков Б.,
Сальніков Г. Инструменты духового оркестра. М.,М., 1984.

Зразки тестів - завдань

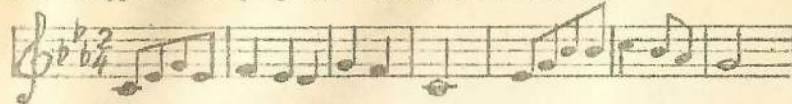
№1

1. Визначити всі групи духового оркестру:
2. Визначити склад основної групи;
3. Визначити діапазон інструментів дерев'яної групи за написанням і за
звучанням:
4. Написати нотами звуки: "Е" малої октави, "Н" контроктави, "С"
другої октави, "В" великої октави:
5. Написати перші сім звуків III і IV позиції тромбона:
6. Дату мелодію написати в унісон для саксофона-альта, валторни і
баритона:

7. Написати гаму Ля-бемоль мажор в дві октави із зазначенням
аплікатури для тесора:

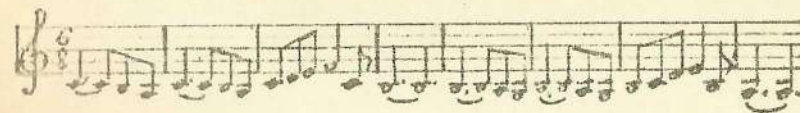
8. Дату мелодію написати в октаву для кларнета і валторни:
Написати натуральний звукоряд до 7-го звуку від ноти "Ре":

10. Написати, які звуки видобуваються на вентилях інструментах
при натисканні на всі вентиля:
11. Написати гаму Соль-бемоль мажор для тромбона і вказати позиції
над кожним звуком:
12. Написати діапазони групи саксофонів і характерної групи за
написанням і за звучанням:
13. Написати звук "До" першої октави в 4-х ключах:
14. Написати робочі діапазони валторни і баса "Б":
15. Написати ноту, за якою визначається стрій будь-якого
транспонуючого інструменту:

№2

1. Дату мелодію написати в унісон для тромбона, баритона і валторни:

2. Написати склад характерної групи і групи саксофонів:
3. Написати діапазони інструментів основної групи за написанням і за
звучанням:
4. Визначити всі групи духового оркестру:
5. Написати звуки "С" великої октави, і малої октави, "Е" третьої
октави:
6. Дату мелодію написати в октаву для фагота і валторни:

7. Написати "робочі" діапазони баритона і саксофонів:
8. Написати ноту, за якою визначається стрій будь-якого транспонуючого
інструменту:
9. Написати перші 7-м звуків I і VI позицій тромбона:
10. Написати діапазони інструментів дерев'яної групи за написанням і
за звучанням:
11. Написати ноту "Ре" першої октави в чотирьох ключах:
12. Написати гаму Мі мажор для тромбона із зазначенням позицій:
13. Написати натуральний звукоряд від ноти "Ля бемоль" до 7-го звуку:
14. Написати, які звуки видобуваються на вентилях інструментах
при натисканні на всі три вентиля:
15. Написати гаму Фа-дієз мажор для труби із зазначенням аплікатури.